

Verslag van de lezing:
‘Ziekten, zorg en zoektochten van 1700-1900
Invloeden en betekenissen van ziekten in omgeving Rijnland’

Door: Jan Leeuwenhoek

20 februari 2018

Mieneke te Hennepe is werkzaam bij Rijksmuseum Boerhaave in Leiden. Daar heeft ze onderzoek gedaan naar diverse aspecten van ziek zijn. De subtitel van haar lezing is: Invloeden en betekenissen van ziekten in Rijnland en omgeving in de periode 1700-1900. Ze gaat in deze lezing in op de verschillende manieren waarop medische geschiedenis van invloed is op zoektochten in de archieven in die periode. Achtereenvolgens gaat ze in op epidemieën, veranderende betekenissen die aan ziekten worden gegeven en medische beroepen.

Leiden heeft, evenals veel andere steden, geleden onder een aantal epidemieën. Die hadden altijd een enorme impact: de samenleving stond op zijn kop. Je kon binnen enkele dagen sterven. Mieneke laat een cholerakaart zien van Leiden. Geen regio werd gespaard al zijn er wel verschillen. Het water in de stad was vervuild. Het CBS heeft veel gegevens over cholera-epidemieën; meest vanaf 1866. Over de periode daarvoor is er over diverse steden geschreven. De Leidse arts Har Meijer heeft dat recentelijk over Leiden gedaan.

De gemiddelde levensduur van mensen in ons land is vanaf 1830 tot 2000 omhoog gegaan van 40 jaar naar 80 jaar. Minder ziekten was een belangrijke oorzaak daarvoor.

Als we de ziekten ordenen in de tijd dan is het beeld:

Tot eind 19^e eeuw kwamen er epidemieën voor zoals difterie.

De periode 1870-1920 liet afnemende pandemieën zien, zoals de griep.

Vanaf circa 1920 is er sprake van zg. degeneratieve en door de mens veroorzaakte ziekten, zoals kanker. Per saldo is er in de afgelopen eeuw sprake van aanmerkelijk minder ziekten door de toegenomen welvaart en hygiëne. Sterfte door infectieziekten is fors afgenomen.

De interpretatie van ziekten is in de loop der jaren veranderd. Zo was er lang sprake van een holistische benadering van het lichaam. Als iemand ziek was, dan was het lichaam als geheel uit balans, was de

filosofie. Aderlaten was een lang gebruikt middel om het lichaam weer in balans te brengen.

De anatomie van mensen was al lang bekend. Daar werd ook veel onderzoek naar verricht. Maar in de wetenschap van de geneeskunde had dat nauwelijks effect.

In archieven zijn soms gegevens bewaard gebleven over doodsoorzaken. Doodsbriefjes waren verplicht tot circa 1868. Zo'n briefje was nodig voor de overlijdensacte. Jammer genoeg zijn in de meeste plaatsen, zoals in Leiden, deze briefjes niet bewaard gebleven. Gemeenten waarbij daar wel sprake van is zijn Roosendaal en Poederrijen. Wel werd soms een register bijgehouden van doodsoorzaken. In Amsterdam bijvoorbeeld over de periode 1854-1940. Dit is een rijke bron. Onderzoek in die bron zit nu op 1/3 of 1/4. Sociale status maakt ook deel uit van die bron. Honger en longtering (=tuberculose) zijn belangrijke doodsoorzaken.

Ziekten die veel voorkwamen zijn:

Syfilis, ook wel de Franse ziekte genoemd. Je kon ook in het gezicht vlekken krijgen bij deze ziekte.

Koorts. Hierbij wordt onderscheiden: aanhoudende koorts, tussenpozende koorts en verpozende koorts.

Malaria kwam tot 1900, maar ook nog wel tot WOII voor in Nederland. Dit werd ook wel de 'moerasgift' genoemd; larven en muggen in water. Kraamvrouwenkoorts kwam ook regelmatig voor. Verlostangen werden niet gesteriliseerd, wat aan deze doodsoorzaak bijdroeg.

Er zijn veel medische beroepen in deze periode. Te noemen zijn: apotheker, doctor medicinae, heelmeester, vroedmeester, vroedvrouw, stadsheelmeester, stadsvroedmeester, plattelandsheelmeester.

Het onderzoek naar ziektes gaat door geeft Mieneke aan en er zullen zeker nieuwe inzichten ontstaan door het onderzoek in de archieven, zoals bovengenoemde bron in Amsterdam.

Jan Tolboom dankt Mieneke te Hennepe hartelijk voor haar interessante lezing. Hij memoreert de bronnenboeken over Hazerswoude die binnenkort zullen verschijnen.

Daar blijkt ook uit dat soms hele gezinnen aan de pest bezweken.